månedens JAKT & FISKE kommentar

HYTTEBYGGING OG SPILLTEORI

Vi leser at hyttemarkedet eksploderer fordi folk har måttet holde seg i Norge på grunn av pandemien. Meklere og utbyggere gnir seg i hendene, og hytteprosjekter presses fram mot realisering. Kommunene, som har et hovedansvar for arealplanlegging, er som regel ikke de som holder igjen.
Samtidig leser vi om naturkrisa, om hvordan tap av natur er en trussel mot vår framtid på jorda. Dette skjer gjennom en mengde store og små inngrep. Noen er så omfattende at de hver for seg har betydelig negativ effekt, men det viktigste er summen av alle de mindre. I Norge er hyttebygging i stor skala en av de viktigste driverne.

IPBES er FNs panel for biologisk mangfold og økosystemer. Tapet av natur og arter må stoppes umiddelbart, og så reverseres, om vi skal tro IPBES. Men hvordan kan vi forvente at små distriktskommuner – hver for seg – skal bidra til at det skjer? I tillegg til sterke økonomiske krefter som presser på, og økende desperasjon i kommuner der folketallet raser, ligger problemet nettopp i at de forventes å løse globale problemer innenfor sine egne grenser. Staten har trukket seg unna, og det finnes ingen nasjonal eller regional styring av arealbruk i Norge.

Det at forskjellige aktører (personer eller virksomheter) må ta avgjørelser hver for seg, er tema for det som i samfunnsvitenskapen kalles spillteori. Poenget er, enkelt sagt, at individuelle forsøk på å maksimere egen nytte kan få utilsiktede konsekvenser som gjør det verre for alle, fordi valgene griper inn i hverandre. Ikke bare på den måten at samfunnet som helhet, eller naturen, kommer dårligere ut, men også slik at den enkelte deltaker i «spillet» taper på en helt konkret måte. Spillteorien opererer med eksempler – vi kunne nesten kalle dem lignelser – som skal anskueliggjøre mekanismer som gir slike utilsiktede konsekvenser. Det mest kjente er nok «fangens dilemma», som handler om to personer som er arrestert og avhøres hver for seg. Å blånekte, tyste eller tilstå gir ulike utfall for straffen, men det er avhengig av hva den andre gjør. Og det vet ingen av dem. Lesere som vil se hva som logisk sett gir sikrest «gevinst» for begge, og hva som ellers kan skje etter ulike kombinasjoner av valg, kan ta seg en liten tur på Google. Poenget her er veldig enkelt: Begge må, akkurat som hyttekommunene, ta avgjørelser uten å vite hva den andre «spilleren» gjør.

Ketil Skogen

Vil man ha fordelene av hyttebygging må man kaste seg på, ellers får andre hele gevinsten

Kommunestyrer som har fått hytteplaner på bordet gjetter nok ofte riktig om hva naboen vil gjøre: Nemlig bygge hytter. Vil man ha fordelene av hyttebygging må man kaste seg på, ellers får andre hele gevinsten, en selv ingenting.
Det leder oss til et annet eksempel fra spillteorien, nemlig «race to the bottom». Det handler om at myndigheter forsøker å tiltrekke seg investeringer ved å lempe på miljøkrav, kutte skatt og svekke arbeidervern – eller godkjenne hytteplaner med kommunalt finansiert infrastruktur. Men da tvinges andre til å gå enda lenger for å vinne kampen om investeringene. Til slutt er situasjonen uholdbar for alle. Forverret miljø, ingen skatteinntekter og sosial elendighet. Alt dette skjer ikke med en middels norsk hyttekommune. Men det som skjer, er at de ødelegger den naturen som skulle lokke hyttekjøperne dit. Kanskje det fortsatt finnes kjøpere som synes det er natur nok i tette hyttefelt, men rent logisk kan ekspansjonen ikke fortsette uten at poenget med hytter forsvinner. Og selv om man ser alt i et perspektiv som handler om økonomisk vinning, hvor står man da?

Illustrasjon: Lars M. Aurtande

Behovet for en overordnet styring av arealbruk i Norge skulle være tydelig nok. Men regjeringen vil det annerledes. Rett nok anerkjennes naturkrisa på et retorisk plan og flere regjeringer har sluttet seg til internasjonale initiativ for å reversere den. Men samtidig er politikken å overføre mest mulig makt til kommunene. Statsforvalterne har fått ordre om å holde seg unna hvis kommunale planer ikke er ulovlige, og det skal mye til med dagens lovverk. Den offisielle begrunnelsen er at det er demokratisk og at lokale folkevalgte vet hvordan kommunens arealer best skal forvaltes.

La oss si at vi tror på disse edle intensjonene. Men spillteori er høyt elsket av økonomer som mener at mennesker er rasjonelle aktører som strever etter egen vinning. Man kunne tenke seg at en borgerlig regjering, som sikkert har et slikt menneskesyn, også ville interessere seg for spillteoriens påvisning av utilsiktede utfall. Men nei. Man vil ha markedsløsninger og deregulering av alt, og stikker hodet i sanden når også vennligsinnede vitenskapsfolk peker på begrensninger i en slik strategi. Vi ser at prioriteringene er klare.